

De Bosuil

een dodelijke schaduw

EREC KWINKELBERG

Niets vermoedend zit een Bosmuis rustig op een grashalm te knabbelen. In de verte slaat een kerkklok elf uur. En dan opeens glijdt er een schaduw voor de maan. Een vlaag van paniek, een vluchtpoging wordt ingezet, ... maar te laat. In een fractie van een seconde is het voorbij. Tevreden met de eerste vangst van die avond begint de Bosuil, zittend op zijn favoriete uitkijkpost, zijn verenkleed te verzorgen. Het lijkt op het scenario voor een thriller, het is echter de realiteit van alle dag. De strijd om het bestaan zoals deze dag-in, dag-uit wordt gevoerd door jager en prooi.

De Bosuil is een echte nachtroofvogel. Hij is overdag maar zeer zelden actief. De beste kans om een Bosuil overdag te zien is roestend, meestal zittend in een denneboom dicht tegen de stam. Als een Bosuil zich overdag toch verplaatst, wordt hij vrijwel onmiddellijk omringd door een troep alarmerende merels, lijsters, eksters en vlaamse gaaien. Dit opvallende verschijnsel, het "mobben" of sarren door potentiële prooien, is bij veel roofvogels waar te nemen. De uil heeft zichtbaar last van de lawaaiige escorte en zal zich zo snel mogelijk ergens terugtrekken.

Na zonsondergang wordt de Bosuil actief. Vaak produceert hij eerst een braakbal om de onverteerbare prooiresten van de vorige nacht kwijt te raken. Daarna verlaat de uil zijn roestplaats om te gaan jagen. De Bosuil is voor uilebegrippen geen echte voedselspecialist, hij voedt zich met de prooi die hij het makkelijkst te pakken kan krijgen. Vaak zijn dit bosmuizen, maar hij vangt ook andere soorten muizen, woelmuizen en spitsmuizen. Soms is het zo, bijvoorbeeld in stadsparken, dat het menu voor het leeuwedeel (tot ruim 90%) uit vogels bestaat. Meestal betreft het hier stadsdieven. Ook wordt regelmatig waargenomen dat bosuilen behoorlijke hoeveelheden kikkers eten. In de duinen bestaat een aanzienlijk deel van de prooien van de Bosuil uit jonge konijnen. Deze onervaren dieren vormen in lente en zomer een haast onuitputtelijke bron van voedsel voor een opletende jager.

Jachttechniek

De jachttechniek van de Bosuil is even eenvoudig als efficiënt. Bij voorkeur bedient hij zich van de zit-, kijk- en wacht-strategie. Hij gaat zitten op een uitkijkpost, meestal een laag hangende tak of een paaltje, wacht tot er een potentiële prooi opduikt en stort zich er dan met een snelle geruisloze glijvlucht op. Hij grijpt de prooi met zijn krachtige klauwen. Het slachtoffer is bijna altijd op slag dood. Daarna worden de meeste prooien in hun geheel naar binnen gewerkt. Deze manier van jagen werkt zeer goed als er voldoende prooidieren aanwezig zijn. Is de voedselsituatie echter slecht, dan

De Bosuil, een bewoner van oude binnenduinrandbossen (tekening Theo van Schie).

is de Bosuil vaker genoodzaakt om zijn voedsel vliegend op te sporen. Deze methode kost veel meer energie en is dus veel minder voordelig voor de uil.

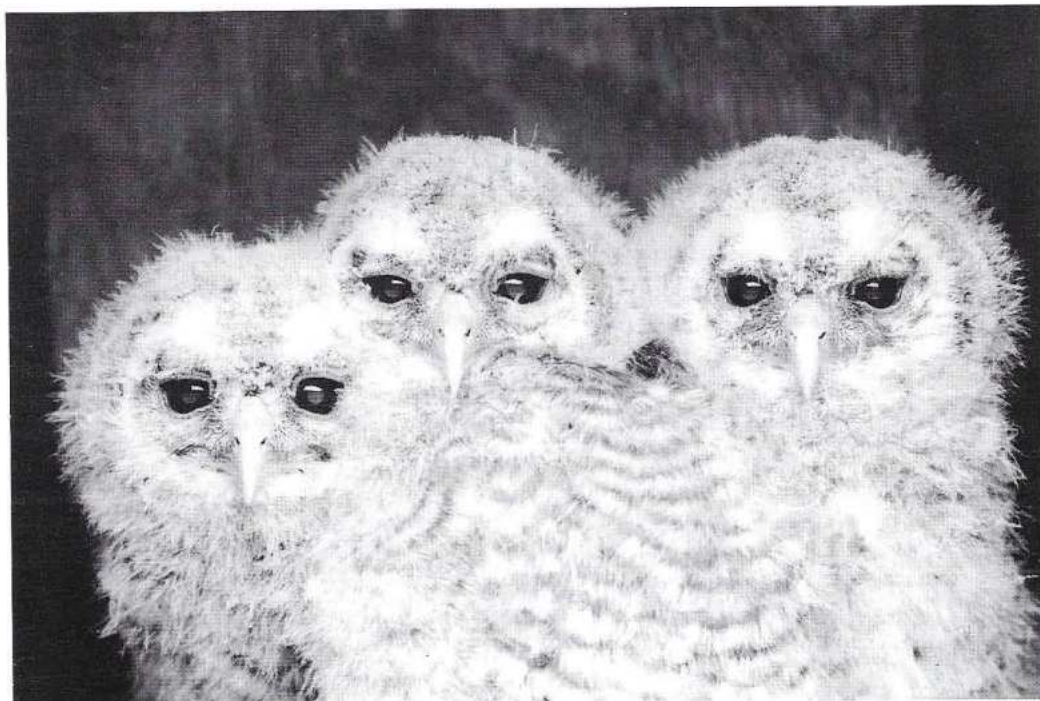
Familieleven

De Bosuil is een territoriaal dier. In de herfst, als de territoria worden bepaald, is dit 's nachts duidelijk merkbaar. Het zo kenmerkende geluid van de mannetjes is dan regelmatig te horen. De zang van de Bosuil is te omschrijven als een langgerekt klagend "oe-oe", een pauze van enkele seconden, een korter "hoe" en dan een triller die klinkt als "oe-oe-oe-oe-oe". Deze roep is heel bekend door het veelvuldig gebruik ervan in hoorspelen en films. Net als het mannetje kan het vrouwtje deze roep ook produceren, maar bekender is haar schelle "koewiet". Bij sommige grensconflicten kan het er stevig aan toegaan, maar als in december de territoriumgrenzen zijn bepaald neemt de zangactiviteit duidelijk af.

Bosuilen broeden heel vroeg in het jaar. Het eerste ei wordt vaak al eind februari of begin maart gelegd. De andere eieren volgen met tussenpozen van ongeveer twee dagen. Normaal legt een vrouwtje twee tot vier eieren.

Bosuilen blijken hun legselgrootte aan te passen aan de hoeveelheid voedsel in het territorium in de

Jonge Bosuilen (foto Eric Kwinkelenberg).

periode voorafgaand aan het leggen van het eerste ei. In een situatie met veel voedsel is het legsel vaak groter dan gemiddeld (maximaal 6 eieren). Als er weinig voedsel is, is het legsel kleiner. Het kan zo ver gaan, dat in een slechte periode een deel van of zelfs de hele bosuilenpopulatie helemaal niet tot broeden komt (voor het eerst beschreven door Southern in 1970). Ook lijkt er een verband te bestaan tussen het aantal eieren en de legdatum van het eerste ei: hoe vroeger het vrouwtje haar eerste ei legt, hoe groter het totale legsel wordt. Hoewel de Bosuil zijn legselgrootte aanpast aan de hoeveelheid beschikbaar voedsel, komt het voor dat één van de jongen voor het uitvliegen overlijdt. Zoals bekend gaat er in de natuur niets verloren en ook nu gebeurt dat niet. Als het vrouwtje heeft geconstateerd, dat er een jong dood is, voert zij de stoffelijke resten aan de overgebleven jongen (nest-necrofagie)*. Het klinkt nogal cru, maar het verhoogt de overlevingskansen van de overlevende jongen.

Als de jongen ongeveer half mei uitvliegen, blijven ze nog geruime tijd afhankelijk van hun ouders. Tegen de herfst moeten ze op eigen benen kunnen staan. Slechts enkele van hen halen het volgend voorjaar.

Jonge Bosuil, gestrand bij een vliegproef? (foto J. van Mourik).

Concurrentie

Het aantal bosuilen is de laatste jaren in de duinen behoorlijk toegenomen. Kwamen we hem vroeger eigenlijk alleen op de landgoederen en in oude binnenduinrandbossen tegen, nu komt hij in de duinen vrij algemeen voor. Dit heeft duidelijke gevolgen gehad voor de positie van een aantal andere uilen. Zo is de Ransuil op die plaatsen waar de Bosuil zich vestigde, sneller verdwenen dan elders. Een zelfde lot was weggelegd voor de Steenuil, die mede door toedoen van de Bosuil als broedvogel uit de duinen verdwenen is.

Er is echter ook een concurrent, die de Bosuil te slim af is. De Vos heeft zich meester weten te maken van een deel van de "konijnen-oogst" van de Bosuil. Dit succes heeft de Vos te danken aan zijn reukzin en graafvermogen, die hij op de Bosuil voor heeft. Daardoor is hij in staat de jonge konijnen al te bereiken, voordat ze de wentel (kraamkamer) verlaten. De Bosuil moet wachten tot de jonge konijnen buiten het nest komen. Het gevolg is dat jonge konijnen nu pas veel later, in mei in plaats van februari, op het menu van de Bosuil voorkomen (Koning en Baeyens, 1990).

(*) De Wageningse bosuilen-onderzoeker J.C. van Veen heeft dit verschijnsel enige tijd geleden voor het eerst op video kunnen vastleggen.

Literatuur

KONING, F.J. & G. BAEYENS, 1990. Uilen in de duinen. Stichting Uitgeverij Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging i.s.m. Gemeentewaterleidingen Amsterdam.

SOUTHERN, H.N., 1970. The natural control of a population of Tawny Owls (*Strix aluco*). *J. Zool. London* 162: 197-285.

Eric Kwinkelenberg was gedurende een jaar nauw betrokken bij het gedrags-ecologisch onderzoek aan Bosuilen van de Stichting Nachtroofvogels.